

A történelmi Torontál vármegye Törökbecsei járásának etnikai és vallási viszonyai

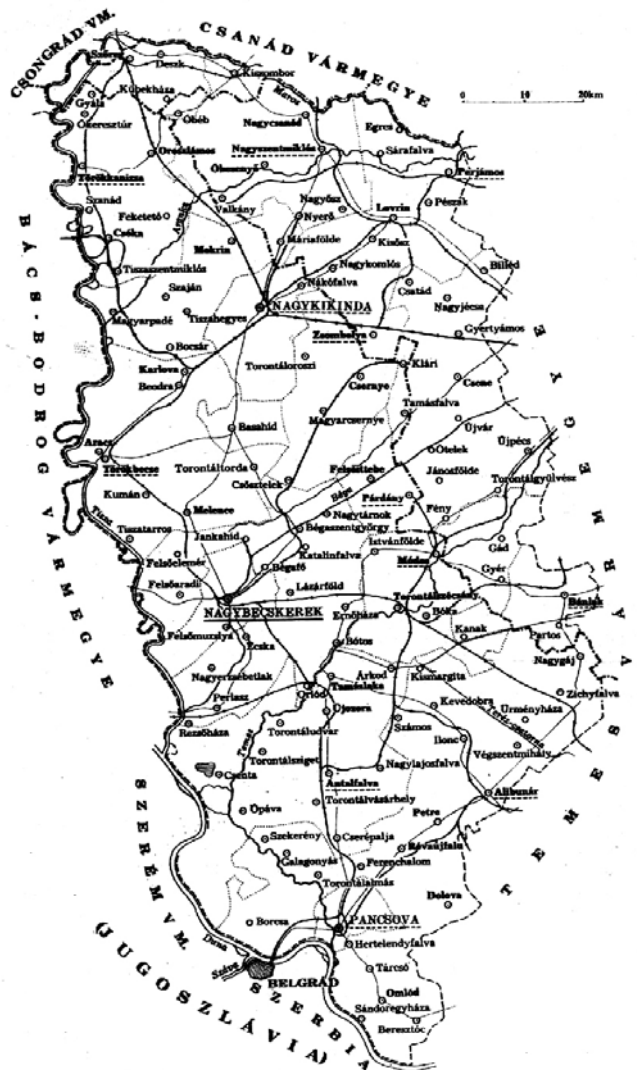
I. rész

Előszó

Torontál vármegye a történelmi Magyarország 63 vármegyéje¹ közül 1910-ben a negyedik legnagyobb kiterjedésű vármegyének számított.² Területe 9903 km² volt. A vármegyéhez „kötődött” a tőle független – azzal közjogi értelemben azonos jogállással rendelkezett – Pancsova (Панчево/Pančevo) törvényhatósági jogú város, amelynek területe 113 km²-t tett ki. A dualizmus korában (1867–1918) a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal is elkülönítette a vármegyék és a törvényhatósági jogú városok értékeit. Pancsova törvényhatósági jogú város statisztikai adatait – Torontál vármegye mellett – külön közzölték, Nagybecskerek (Зрењанин/Zrenjanin) és Nagykikinda (Кикинда/Kikinda) rendezett tanácsú városok értékeit azonban végül a tizennégy járás adataival összesítették.

Torontál vármegye határai Szegedtől a mai szerb fővárosig, Belgrádig (Београд/Beograd), hosszasan elnyúló, lapályos síkvidéken húzódtak, ahol csak a Delibláti-homokpuszta homokbuckái képeztek jelentősebb „magaslatokat”. A táj egyhangúsága ellenére a térség az ország egyik „éléstára” volt. Gabonanövények (búza, zab, árpa), de különösen kukorica („tengeri”) termesztésére kiválóan alkalmas vidék.

A történelmi Torontál vármegye az 1910. évi magyar népszámlálás idején két rendezett tanácsú városra (Nagybecskerek és Nagykikinda) és tizennégy járásra – ezeken belül 210 településre – tagolódott. A járasok közül az egyik a nyolc településnek otthont adó Törökbecsei járás, amely jobbára szerbek által lakott terület volt. A szerb többség ellenére a magyarság tekintélyes számú kisebbséget alkotott. Az előbbi két népcsoport mellett a járás területén egy kisebb számú német

A történelmi Torontál vármegye területe (1910) a délszláv-román határkorrekció után (1924)³

Forrás: Torontál vármegye. Magyarország régi térképeken (megszűnt weboldal): http://hungary-maps.myhonet.com/images_content/vm54.jpg (Letöltés ideje: 2017. február 2.)

anyanyelvű közösség is élt. A többi népcsoport – románok, ruszinok, szlovákok etc. – száma elenyésző volt.

Jelen tanulmány szerzője arra tesz kísérletet, hogy a magyar és szerb – illetve korábbi jugoszláv – népszámlálások településsoros adatai segítségével bemutassa a történelmi Torontál vármegye egykori Törökbecsei járásának etnikai (anyanyelvi-nemzetiségi), valamint vallási ([hit]felekezeti) statisztikai adatait. Feladatául tűzte ki továbbá, hogy vázlatos áttekintést adjon az egyes „történelmi” települések népesedéstörténetéről is. A járás – ahogyan azt már az előbbiekben említettük – szerbek, továbbá magyarok, valamint kisebb számban német anyanyelvűek által lakott térség volt, ezért a tanulmány jobbára e három népcsoport betelepődését, statisztikai adatait ismerteti. Jelen munka nyomán követi az egyes helységek népesség-, illetve népesedéssziszatizikai sajátosságait, valamint egyéb „aktualitásait” is.

I. A Törökbecsei járás és települései

A Törökbecsei járás a történelmi Torontál vármegye tizennégy egykori járása⁴ közül – az 1910. évi magyar népszámlálás „eszmei” idő-

pontjában (1910. december 31. éjfé) – a negyedik legnagyobb kiterjedésű közigazgatási egységnek számított. Területe: 140 775 katasztrális hold (810,16 km²) volt. Ezzel az értékkel csak a Nagybecskereki, a Pancsovai és az Antalfalvai járások előzték meg. A Törökbecsei járás területe a történelmi Torontál vármegye – 9903 km² nagyságú – területének 8,2%-át tette ki.

Az 1880. évi magyar népszámlálás „eszmei” időpontjában (1880. december 31. éjfé) még kilenc település volt a Törökbecsei járás területén: Akács, Beodra, Bikács (Kis-), Frányova (Aracs), Karlova, Kumán, Melence, Tarras (Tiszatarros) és Török-Becse. Ekkor Torda (Torontáltorda) még a Nagybecskereki járáshoz tartozott, viszont két helység, Akács és Bikács (Kis-) a járás önálló településeinek számítottak.

Az 1890. évi magyar népszámlálás „eszmei” időpontjában (1890. december 31. éjfé) a járás területén már tíz helység feküdt: Akács, Aracs, Beodra, Karlova, Kis-Bikács, Kumán, Melence, Tarras (Tiszatarros), Torda (Torontáltorda) és Török-Becse. A járás települései közül kettőről, Akácsról és Kisbikácsról az 1890. évi magyar népszámlálás közölt utoljára adatokat, ugyanakkor a népszámlálási kiadványban hivatalosan „feloszlott (aufgelöst)” megjegyzéssel szerepeltek.⁵

A Törökbecsei járás helységeinek névváltozásai (1880–1910)

Népszámlálás				
	1880	1890	1900	1910
1.	Frányova	Aracs	Aracs	Aracs
2.	Beodra	Beodra	Beodra	Beodra
3.	Karlova	Karlova	Karlova	Karlova
4.	Kumán	Kumán	Kumán	Kumán
5.	Melencze	Melencze	Melencze	Melencze
6.	Tarras	Tarras	Tarras	Tiszatarros
7.	A Nagybecskereki járás adataiban	Torda	Torda	Torontáltorda
8.	Török-Becse	Török-Becse	Törökbecse	Törökbecse
9.	Akács	Akács	Feloszlott – Aufgelöst	
10.	Bikács (Kis-)	Kis-Bikács	Feloszlott – Aufgelöst	

Forrás: *A Magyar Korona Országában az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint részletezve*. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1882. 307. p. (A továbbiakban: Népszámlálás [1880] 1882); *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Országos Magyar Királyi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1892. 610–611. pp. (A továbbiakban: Helységnévtár 1892); *A Magyar Szent Korona Országainak 1900. évi népszámlálása. I. A népesség általános leírása községenként*. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1902. 368. p. (A továbbiakban: Népszámlálás [1900] 1902); Népszámlálás (1910) 1912, 370. p.

A jobbára jázsági és nagykunsági magyarok által lakott Akácsról csokalyi Fényes Elek (1807–1876) statisztikus, földrajztudós a következőket írta az 1839-ben megjelent *Magyar országnak 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben* című munkájának IV. kötetében: „Akacs, puszta, Torontál vgyében, magyar hely, Beodrához 1 mfdnyire: 34 házzal, 262 kath., 6 óhitű lak., kik dohány-kertészek. F. u. Karácsonyi Lajos.”

Fényes Elek hasonló adatokat közölt Akácsról az 1851-ben megjelent *Magyarország geográfiai szótára* című munkájában is.⁶ Akács az 1890. évi magyar népszámlálást követően „feloszlott” községgé vált, területe Beodra nagyközséghez került.

születű pálinkaháza, Pistori módja szerint. F. u. Karácsonyi Lajos és László.⁹ Kisbikács az 1890. évi magyar népszámlálást követően „feloszlott”, illetve megszűnt.

A Törökbecsei járás az 1900. évi (1900. december 31. éjféli) és az 1910. évi magyar népszámlálás (1910. december 31. éjféli) adatai szerint nyolc települést ölelt fel. Ezek Aracs, Beodra, Karlova, Kumán, Melencze, Tiszatarros,¹² Torontáltorda, valamint a járás székhelye, Törökbecse voltak.

A törökbecsei járás területén – az 1910. évi magyar népszámlálás (1910. december 31. éjféli) anyanyelvi adatai szerint – a népesség többségét a szerbek (32 938 fő, 68%) alkották. A második legjelentősebb nemzetiség – 14 136 fővel

Akács község anyanyelvi adatai (1880, 1890)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	377	341	5	–	4	–	5 ⁷		22 ⁸
1890	250	245	–	–	3	–	–	2	–

Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.

Kisbikács község anyanyelvi adatai (1880, 1890)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	467	416	19	–	1	–	4 ¹⁰		27 ¹¹
1890	382	367	9	–	–	–	–	6	–

Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.

A Törökbecsei járás anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	35 494	6 965	1496	63	241	21	24 992 ¹³		64+1652 ¹⁴
1890	43 960	12 652	1619	31	195	2	14	29 223	224
1900	45 736	13 403	1427	20	184	–	11	30 570	121
1910	48 464	14 136	1054	10	110	1	3	32 938	212

Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

Kisbikácsról az alábbiakat jegyezte le – 1839-ben, illetve 1851-ben – Fényes Elek: „Kis-Bikács, magyar hely, Torontál vgyében, Beodrához keletre 1 1/4 mfdnyire: 43 házzal, 322 kath., 52 óhitű lakossal. Itt van Karácsonyi Lukácsnak gőz ké-

(29,2%%) – a magyar volt. A harmadik népcsoport – számbelileg jelentősen elmaradva a szerbek és a magyarok mögött – a németek voltak. Számuk 1054 főt (2,2%) tett ki. Az egyéb anyanyelvűek száma (336 fő) és aránya (0,6%) a járás

területén – ahogyan azt már említettük – elenyészőnek számított. A Törökbecsei járás települései nemzetiségi tekintetben viszonylag jól elhatárolhatók egymástól. A járás nyolc települése közül hat nagyközségben szerb többség volt. Ezek a helységek Aracs, Beodra, Karlova, Kumán, Melence és Tiszatarros. Torontáltorda magyar, valamint a járás székhelye, Törökbecse ugyancsak jobbára magyarok által lakott településnek számítottak.

Hozzáteesszük, hogy a szerb többségű Aracson és Beodrán jelentős számú magyar anyanyelvű kisebbség is élt, ahogy Törökbecsén is lakott nagyobb számú szerb népesség. A németek többnyire a szerb többségű Beodrán képeztek jelentősebb közösséget.¹⁵

Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint az egykori Törökbecsei járás népességének túlnyomó többsége (68,5%) a szerb pravoszláv egyház

otthont adó Beodrán lelhető fel. A többi felekezethez tartozó népesség lélekszáma szinte elhanyagolható, mindössze 612 főt (1,2%) számlált. Ezen vallások közül a legjelentősebbek – 402 fővel – az izraeliták voltak. Nagyobb hányaduk Törökbecsén (224 fő), kisebb közösségeik Beodrán (53 fő) és Torontáltordán (50 fő) éltek. A szerbek által lakott településen elenyésző volt az izraelita felekezethez tartozók száma.¹⁶

A Törökbecsei járás területén – 1910-ben – 16 917 fő, azaz a teljes népesség 34,9%-a beszélt magyarul. Ez az érték elmaradt a vármegye egészétől; Torontál vármegye népességének 36,5%-a beszélt magyarul. A Törökbecsei járás népessége a magyar nyelv ismerete tekintetében nagyjából a „középmezőnyben”, a hatodik helyen zárt. A járás településeit tekintve – valószínűleg nem meglepő, hogy – a magyar ajkú község,

A Törökbecsei járás hitfelekezeti/vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Hitfelekezet/vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	35 494	8 336	26 545	86	41	484	2
1890	43 960	13 441	29 529	86	70	666	168
1900	45 736	14 150	30 833	58	136	436	123
1910	48 464	14 665	33 187	69	112	402	29

Megjegyzés: Az 1880. és az 1890. évi népszámlálás a hitfelekezetre, az 1900. és 1910. évi népszámlálás a vallásra kérdezett rá. Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

tagja volt. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen a nyolc helység többsége korábban – 1774 és 1876 között – a szerb önkormányzatú Nagyikindai kiváltságos kerület települése volt. A törökök kiűzése előtt már éltek kisebb szerb közösségek az egykori járás területén, azt követően – különösen a Tisza–Marosi határőrvidék feloszlásakor (1751) – azonban jelentős szerb betelepülés történt. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint a második legjelentősebb vallás a járás területén a római katolikus (30,3%) volt. A „latin szertartású katolikus” közösség tagjai elsődlegesen a magyarság, valamint a kisszámú német kisebbség soraiból kerültek ki. Építészeti emlékeik a magyar ajkú Torontáltordán, továbbá a járási székhelyen, az akkoriban magyar többségű Törökbecsén, valamint a jelentősebb magyarsággal bíró Aracson és az akkoriban nagyobb német közösségnek is

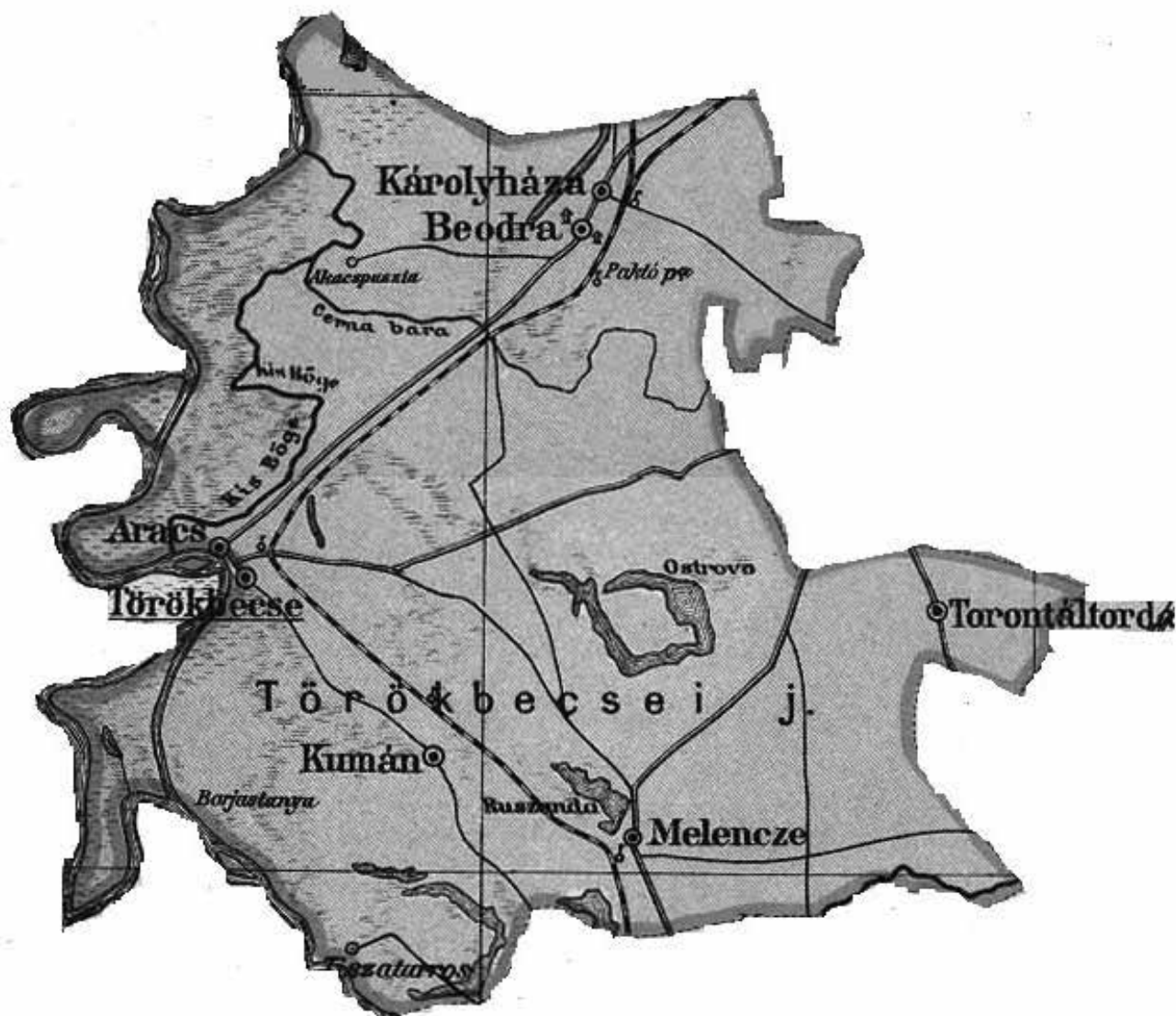
Torontáltorda érte el a legjobb eredményt. Őt követték Törökbecse, Beodra, valamint Aracs. A járás székhelye, Törökbecse még magyar anyanyelvi többséget mutatott, Beodra, továbbá Aracs pedig szerb anyanyelvi dominanciájú helységek voltak, de jelentősebb számú magyar közösségnek is otthont adtak.¹⁷

A Törökbecsei járás területén 21 711 fő – a népesség 44,8%-a – tudott írni és olvasni. Ezzel az értékkel a járás népessége a járások között a tizenharmadik helyen végzett. Ennél rosszabb eredmény csak a jobbára szerbek és románok által „elegyesen” lakott Alibunári járást (44,5%) jellemezte. A Törökbecsei járás települései közül – az írni és olvasni tudás vonatkozásában – inkább a többnyire magyarok, illetve a magyarok által is lakott helységek mutattak jobb értékeket.¹⁸

A magyarul beszélni, illetve az írni és olvasni tudó népesség száma és aránya településenként (1910)

Település	„Magyarul beszélni tud”		„Ír és olvas”	
	Fő	%	Fő	%
Aracs	2 788	30,4	3 903	42,6
Beodra	2 394	51,2	2 021	43,2
Karlova	316	5,7	2 377	43,2
Kumán	345	5,6	2 290	37,3
Melence	646	7,2	3 815	42,7
Tiszatarros	83	3,9	852	40,4
Torontáltorda	4 289	100	2 385	55,6
Törökbecse	6 056	79,2	4 068	53,2
Összesen	16 917	34,9	21 711	44,8

Forrás: Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

A Törökbecsei járás térképe

Forrás: Kogutowicz Manó: Torontál vármegye térképe. Kiadott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr megbízásából. Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet Rt., Budapest, 1905 – alapján saját szerkesztés.

A trianoni békeszerződés a Törökbecsei járás teljes területét elvette Magyarországtól, és azt a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz csatolta – az állam 1929-ben vette fel a Jugoszlávia nevet.

becséhez), 1440-ben mint a becsei vár tartozéka jelent meg egy okiratban. Ekkor és 1441-ben egy másik okiratban mint „*oppidum*” (mezőváros) említették. Egyébiránt a középkori Torontál

A délvidéki magyarság szimbóluma, az aracs pusztatemplom

Forrás: Saját fénykép.

I. 1. Aracs

Aracs (németül: Aratsch, románul: Araci, szerbül: Арача/Arača) közvetlenül Törökbecse mellett, a Tisza folyó partján feküdt. A 18–19. században szerbül Vranjova, továbbá Vranova, valamint Franjova névvel illették a települést. Napjainkban már nem önálló helység, Törökbecse (Нови Бечей/Novi Bečej) része. A falu régi múlttal büszkélkedhet. Aracs első írásos említése Arach formában az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben történt. Jelentősebb település lehetett, mert 1422-ben mint vásáros helyet tartották nyilván. Mivel közel feküdt Becséhez (Török-

vármegye, amely – későbbi, jelentős kiterjedésű „névrokonától” eltérően – az egyik legkisebb magyarországi vármegye volt, a 15. században sokszor tartotta itt a megyegyűléseit. Az akkori vármegye központja hol Becse (Törökbecse), hol Aracs volt. A törökök még 1551-ben elfoglalták a települést, és az a török hódoltság idején teljesen elpusztult. Ezt követően lakatlan helylé vált. A 17. század végén, a zentai csata – 1697. szeptember 11. – után szerbek kezdtek letelepedni ezen a területen, és a Vranjova („Vrányová” – „Varjas”) nevet adták a településüknek. A 18. század elején a Tisza folyó áradásai miatt arrébb kellett költöztetni – az időközben szépen kifejlődött helységet – egy biztonságosabb területre. A

Tiszai határőrvidék megszüntetésekor, 1751-ben Moholról (Мол/Мол), Óbecséről (Бечеј/Беcej) és Péterrévéről (Бачко Петрово Село/Bačko Petrovo Selo) nagyszámú szerb bevándorló érkezett a faluba, ezáltal a település a térség egyik legnagyobb lélekszámú szerb közössége lett. Kevéssel később, 1766 és 1768 között a déli –

– Fényes Elek az alábbiakat közölte a helységről: „Franyova, ráczy-magyar mezőváros Torontál vármegyében, a kikindai szabad kerületben, Török-Becse szomszédságában a Tisza bal partján: 414 katolikus, 18 evangélikus, 14 református, 4712 nem egyesült óhitű, 60 zsidó lakossal, nem egyesült óhitű anyatemplommal, gabonatárhá-

Aracs nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	6635	1124	83	5	34	–	5144 ²²		5+240 ²³
1890	7550	1531	87	7	39	1	1	5870	14
1900	8487	1880	67	1	42	–	2	6494	1
1910	9163	2299	51	2	30	–	1	6753	27

Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

bánsági – határőrvidékek létrehozásakor sok szerb család elvándorolt Vrányováról. A helység 1774-ben az újonnan felállított Nagyikindai kiváltságos kerület települése lett.

Vályi András (1764–1801) földrajztudós, statisztikus 1796-ban, a *Magyar országnak leírása* című munkájában röviden megemlékezett Vrányováról (Aracsról) is: „Franyova. Elegyes falu a Bánátban Torontál Vármegyében, lakosai óhitűek, fekszik Beodra, és Török Betse között. Határa középszerű, vagyoni különfélék.”¹⁹ Az előbbi leírásból nem derül ki sok, de annyi bizonyos – az „elegyes” kifejezésből következtethetünk –, hogy a szerbek mellett mások, így például magyarok is élhettek itt. A későbbiekben – 1820 és 1840 között – a magyarság lélekszáma is gyarapodásnak indult, mivel sok szegedi, illetve Szeged környéki, továbbá bácskai, valamint a Maros folyó mellől érkezett iparosok, jelesül hajóácsok, molnárok és családjuk telepedtek le a faluban. Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején a magyar lakosság több ízben támadásnak volt kitéve a szerbek részéről, különösen akkor, amikor Stevan Petrović Kničanin (1807–1855) szerb vezér felkelőivel bevonult a településre, és ott, a kocsmában „haditörvényszéket ült”. A magyarokat, illetve a magyar érzelműeket embertelen kegyetlenséggel büntette. A szabadságharc leverése után – 1851-ben

zakkal, s 173 egész jobbágytelekkel. Földesura a kamara.”²⁰ A Nagyikindai kiváltságos kerület megszűnése után a történelmi Torontál vármegye Törökbecsei járásának települése lett. Nevét 1888-ban változtatták Aracsra. A Borovszky-féle *Torontál vármegye* című monográfiában Reiszig Ede így ír a faluról: „Aracs, azelőtt Vránova vagy Frányova, a Tisza bal partján fekvő nagyközség. Házainak száma 1 648, lakosaié 9 144, akik közül 2 205 magyar és római katolikus, 6 935 szerbajkú s görögkeleti vallású. Postája és vasúti állomása helyben van, távírója és hajóállomása Törökbecse.”²¹

Aracs szerb lakói a szerb ortodox egyház, a magyar népesség pedig jobbára a római katolikus felekezet híve volt. A szerbek pravoszláv templomát 1796-ban építették fel a településen, és Keresztelő Szent János (Светор Јована Претече и Крститеља/Svetog Jovana Preteče i Kristitelja) tiszteletére szentelték fel. A templom műemlékvédelem alatt áll. Az aracsi szerb ortodox temetőben található továbbá a Szent György-kápolna, amelyet 1926-ban építettett a Stanković család.²⁴

A római katolikus hívek hitélete 1881-ben vett fordulatot, ugyanis ekkor alapították a falu plébániáját, valamint imaházát. Az imaház védőszentje I. (Szent) István magyar király volt. Később a közösség kinőtte az imaház kereteit, ezért templomot létesített. A római katolikus templomot

1903-ban építették, és ugyancsak I. (Szent) István magyar király tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapiját augusztus 20-án tartják.

Aracshoz tartozott a Délvidék egyik legrégebbi építészeti emléke, az aracsi pusztatemplom. A – napjainkban Törökbecsétől közel 15 km-re fekvő – román-korai gótikus stílusú templom építetőjének személye, illetve építésének pontos időpontja nem maradt ránk. Annyi bizonyos, hogy az Árpád-korban épült. Msgr. Erős Lajos (1931–2006) római katolikus tiszteletbeli kanonok, plébános az aracsi pusztatemplomról a következőket közölte monográfiájában: „Szokatlan díszes építkezési módja azonban elárulja, hogy abban a korban építették, amikor még a püspökség területén csak bencés monostorok álltak. Már 1092-ben Szabolcs várában tartott zsinaton nyert említést.”²⁵ Az aracsi pusztatemplom a török időkben, a 16. században pusztult el, azóta romokban hever. Állagmegóvása a 19. századtól szinte folyamatos. A romtemplom a délvidéki magyarság jelképe, kultikus emléke, műemlékvédelem alatt áll.

Hadsereg katonája volt, és Törökbecse elfoglalásakor vesztette életét a második világháborúban.²⁶

I. 2. Beodra

Beodra (németül: Beudra, románul: Beodra, szerbül: Ново Милошево/Novo Miloševo, illetve Beodra/Беодрa) Törökbecse és Nagyikinda (Кикинда/Kikinda) között félúton fekszik. A történelmi Torontál vármegye Törökbecsei járásának egyik legrégebbi települése volt. Beodra első okiratos említése – Böldre alakban – 1331-re tehető. Neve nem összetévesztendő a közvetlenül mellette fekvő Karlova egykori nevével, Böldreszeggel. A „vegyesházi királyok” uralkodása (1301–1526) alatt több birtokos is váltotta egymást a faluban, egészen addig, amíg a török hódítással török kézre került.

A hódoltság időszakában lakott település maradt.²⁷ A török kiűzése után készült kimutatások lakatlan helyként tüntették fel. Még az 1723–1725. évi gróf Mercy-féle térkép is lakatlan pusztaként jelölte.²⁸

Aracs nagyközség hitfelekezeti/vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Hitfelekezet/vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	6635	1199	5364	2	12	57	1
1890	7550	1576	5924	1	1	47	1
1900	8487	1879	6547	1	23	37	–
1910	9163	2351	6790	4	3	5	10

Megjegyzés: Az 1880. és az 1890. évi népszámlálás a hitfelekezetre, az 1900. és 1910. évi népszámlálás a vallásra kérdezett rá. Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

Aracs napjainkban már nem önálló település, Törökbecse része. Habár korábban, így 1929-ben is történtek próbálkozások a két település egyesítésére, azok az aracsiak ellenállása miatt nem vezettek sikerre. A II. világháborút követően a szocialista Jugoszláviában már nem volt lehetőség a korábbi „különvélemény” hangoztatására. Aracsot hivatalosan beolvasztották Törökbecsébe, amely 1952-ig a Vološinovo (Волошиново) nevet viselte, és csak ezt követően nyerte vissza történelmi megnevezését. Egyébiránt Vološinov ezredes a szovjet Vörös

A 18. század első felében magyarok és szerbek vándoroltak ide, és újjáélesztették a helységet: „Akacs, Kerekő és Somogy helységekből magyarok és szerbek telepedtek Beodrara, a kiket a hatóságok, fékezhetetlen kicsapongásaik miatt, előbbeni lakóhelyeikről eltávolítottak. 1740 táján újabb szerb települők érkeztek a községbe. Az ekként megszorodott szerb lakosság 1759-ben templomot épített magának.”²⁹

A történelmi Torontál vármegye politikai életében jelentős szerepet játszó Karátsonyi család 1781-ben jelent meg a településen. Ekkor vásá-

rolta meg Karátsonyi Kristóf fia, Bogdán 103 000 Ft-ért Beodrát a kincstártól, és innentől számítható a magyar lakosság nagyobb számú letelepedése is a faluban. Az 1794-es esztendőben és azt követően pedig németek vándoroltak be a településre.

Vályi András 1796-ban az alábbiakat írta Beodráról: „*Elegyes falu Torontál Vármegyében, lakosai katolikusok, és ó hitűek, fekszik a Betskereki járásban, Karlovához nem meszsze, birtokosai Karátsonyi, és más Uraságok. Határja kövér, nevezetes termésbéli tulajdonságaihoz, 's vagyonyjaihoz képest, első Osztálybéli.*”³⁰ Az előbbiekhöz hozzátesszük, hogy Beodra 1805-ben mezővárosi címet nyert, három országos vásár tartásának kiváltságával.

A 19. század közepén Fényes Elek a következőket jegyezte le a helységről: „*Beodra, rác-német-magyar m.város, Torontál vármegyében, Nagy-Becskerekhez északra 6 órányira: 970 kath., 4 evang., 6 ref., 1808 n. e. óhitű, 50 zsidó lak., kath. és óhitű anyateplomokkal, szép urasági épületekkel s pompás istállóval, postatisztséggel, gazdag búzatermő határral, 103 3/8 egész úrbéri telekkel. F. u. Beodrai Karácsonyi Lajos és László.*”³¹

A település földesura, a Karátsonyi család idővel berendezkedett itt és a vármegye életében is. A török elleni harcokban jelentős katonai érdemeket szerző – feltehetően Erdélyből származó – Karátsonyi Bogdántól (1781-ben) kezdődött a család története a történelmi Torontál vármegye területén.

A Karátsonyi család sokat tett az ország és a vármegye mezőgazdaságának, valamint a lótenyésztésének a fejlesztésért. Emellett jelentős összegeket adományozott jótékony célokra is. A család jelesebb képviselői a történelmi Torontál vármegye politikai életében al-, továbbá főispáni tisztséget is betöltöttek.

Beodrán két impozáns klasszicista kastélyt emeltetett a család. Az egyiket Karátsonyi László 1842 és 1846 között építtette, majd Karátsonyi Andor örökölte. Ez a kastély volt a kisebbik. Ez azonban semmit nem vont le az „érdemeiből”, mivel tele volt műtárgyakkal, és a közel 2500 darabos „házi” könyvtára, amely igazi ritkaságokat, antik könyveket tartalmazott, szintén tekintélyt parancsolt. Az épületet, sajnos, a második világháború után kifosztották a helyi lakosok. A közbeszéd szerint a pincéjében lévő nagy mennyiségű, kiváló minőségű bortól hetekig részegek voltak a helyiek, akik feldúlták a kastélyt.³³ Az épület, ha nem is a legjobb állapotban, de legalább megmaradt; előbb iskolát, majd vegyi üzemet alakítottak ki benne, annak megszüntetése után jelenleg is dacol az idővel.

A másik klasszicista kastélyt, a nagyobbikat, Karátsonyi Lajos építtette 1857-ben, majd Karátsonyi Jenő örökölte. Ezt a kastélyt 1932-ben rombolták le. Egy szemtanú így nyilatkozott erről: „*1932-ben, gyermekkoromban, szemtanúja voltam, amikor gőzgéppel lerombolták gróf Karátsonyi Jenő üresen hagyott kastélyát. Az emberek elhülve nézték a pusztítást. Senkinek*

Beodra nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	3409	624	877	1	2	–	1683 ³⁵		14+208 ³⁶
1890	4096	1079	961	1	10	–	–	2045	–
1900	4507	1543	785	4	7	–	1	2167	–
1910	4680	1691	598	1	34	–	–	2325	31

Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

Nevük is utalt Torontál vármegyei birtokaikra: „*Karátsonyfalvi és beodrai nemes és gróf Karátsonyi család*”. Birtokaik jórészt Beodrán, másrészt a vármegye Bánlaki járásában feküdtek. Jelmondatuk: „*Pietate, honore et perseverantia!*”, azaz: „*Odadással, tisztelettel és állhatatossággal!*”³²

nem volt közömbös annak a kastélynak a földig rombolása, amelynek a falu legnagyobb része a megélhetését köszönhette, mégsem szóltak egyetlen szót se – meséli Karakó János, a 80. életévében járó kántor, aki korábban főállású fényképész-mester volt a faluban.”³⁴

Az egykori kastély tégláiból istállót építettek, ez aztán szintén az enyészeté lett; a helyét és a parkot felparcellázták, és házhelyek céljára osztották szét a falu lakói között.

Beodra kezdetben a történelmi Torontál vármegye Nagybecskereki járásához tartozott, később a Törökbecsei járás része lett, és egészen a történelmi Magyarország felbomlásáig annak része is maradt. A település szerb többségű volt, de jelentős magyar, valamint német kisebbség is lakta.

Érdemes megjegyezni, hogy Beodra mellett feküdt a középkori eredetű Akácspuszta, amelyet a török időkben elhagytak a lakói. A török kiűzésének időszakában rablók és haramiák lakóhelye lett a vidék. Mivel a térség biztonságát veszélyeztették, báró Engelshofen Ferenc, a Temesi Bánság kormányzója (1742–1753) sereggel vonult el-

lenük. A rablótanyát felszámolta, annak lakosait Beodrara telepítette át. „Ekkor újra pusztává lett Akács. 1826-ban járszági és nagykunsági magyarok telepedtek e pusztára. Az 1890. évi népszámláláskor már felosztott községként írták össze.”³⁷

Beodra magyar és német lakói a római katolikus felekezethez tartoztak. A településen hosszú ideig imaház sem volt; végül csak 1796-ban építették, illetve szentelték fel. A mai klasszicista stílusú, kéttornyú templomot a helyi földesúri család anyagi támogatásával – 1836 és 1842 között – építették. A szentély alatt található a gróf Karátsonyi család sírboltja. A templomot 1842-ben Bűnbánó Szent Mária Magdolna (Hl. Maria Magdalena) tiszteletére szentelték fel. Ünnepe napját július 22-én tartják. A liturgikus nyelv jelenleg a magyar.³⁸

Beodra nagyközség hitfelekezeti/vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Hitfelekezet/vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	3409	1379	1892	5	9	124	–
1890	4096	1929	2010	5	15	92	45
1900	4507	2231	2143	3	29	52	49
1910	4680	2240	2364	3	17	53	3

Megjegyzés: Az 1880. és az 1890. évi népszámlálás a hitfelekezetre, az 1900. és 1910. évi népszámlálás a vallásra kérdezett rá. Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

Beodra etnikai adatai (1921–2022)

Év	Nemzetiség							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	Nincs adat.							
1931	Nincs adat.							
1948	9536	Nincs adat.						
1953	9356	1650	Nincs adat.	2	2	15	7418	269
1961	9276	1685	Nincs adat.			21	7468	102
1971	8548	6803	Nincs adat.			33	1504	208
1981	7805	1318	Nincs adat.			18	5856	613
1991	7309	1104	1	3	2	30	5364	805
2002	6895	986	4	1	2	18	5146	738
2011	6020	868	3	Nincs adat.	3	10	4480	Nincs adat.
2022	5022	518	Nincs adat.	Nincs adat.	Nincs adat.	5	3433	Nincs adat.

Forrás: Population statistics of Eastern Europe & Former USSR: <http://pop-stat.mashke.org/#serbia> (Letöltés ideje: 2026. január 13.)

A beodrai szerbség a szerb pravoszláv egyházhoz tartozik. Ortodox templomukat 1759-ben emelték. A hagyományos, „hagymasípkás” templomot Szent István vértanú („Свети архиђакон Стефан/Sveti arhiđakon Stefan) tiszteletére szentelték fel. Ünnepnapiját – az ortodox liturgia szerint – augusztus 15-én tartják.³⁹

I. 3. Karlova (Károlyháza)

Karlova (németül: Karlowo, románul: Karlova, szerbül: Карлово/Karlovo) Nagyikinda és Törökbecse között félúton, közvetlen Beodra mellett fekszik. Napjainkban azonban már hiába keresnénk a térképen, mivel a két települést, Karlovát és Beodrát a második világháborút követően egyesítették.

Karlova már a középkorban is lakott helynek számított. Egy Böldreszeg nevű település állt a helyén, azonban ez a falu az 1550 és 1552 közötti, törökök ellen vívott harcok idején elpusztult. A török hódoltság alatt lakatlan hely volt, csak

Vályi András 1796-ban az alábbiakat közölte Karlováról: „Karlova. Rátz falu Torontál Vármegyében. Földesura a Királyi Kamara lakosai katolikusok, fekszik Bossahídhöz 2 órányira, Beodra mellett, határa jó termékenységű, búzával, marhával, szénával bővelkedik, Tamásfalva kisdud Diverticulum felében nádas, Tisza vize határa mellett folyik el, piaca Török Becsén, és Franyován.”⁴² Fél évszázaddal később, a 19. század közepén – 1851-ben – Fényes Elek a következőket írta a faluról: „Karlova, ráciz falu, Torontál vármegyében, a kikindai szabad kerületben, Beodrához közel: 48 katolikus, 2 református, 2668 nem egyesült óhitű, 16 zsidó lakossal, óhitű anyateplommal, 106 egész telekkel. Földesura a kamara.”⁴³

A települést többször érték jelentős csapások, 1855-ben és 1870-ben árvíz mosta el, 1863 és 1864 között éhínség és kolerajárvány is pusztított a faluban. Karlova a Nagyikindai kiváltságos kerület megszűnése után a történelmi Torontál vármegye Törökbecsei járásának települése lett.

Karlova (Károlyháza) nagyközség anyanyelvi adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Anyanyelv								
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Ruszin	Horvát	Szerb	Egyéb
1880	4051	38	74	1	40	6	3702 ⁴⁵		6+184 ⁴⁶
1890	4704	106	47	1	56	1	–	4346	147
1900	4933	88	54	1	44	–	–	4745	1
1910	5503	186	36	–	–	–	–	5279	2

Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnevtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

később, a török kiűzése után vált lehetségessé a település újraépítése, illetve újranevesítése.

A falut 1740-ben telepítették újra. Ekkor a III. (Habsburg) Károly magyar király (1711–1740) iránti tiszteletből⁴⁰ Karlovának nevezték el. Lakosai elsősorban szerbek voltak. Az első betelepülő szerb granicsárok (határőrök) és családjuk a Maros folyó mentén megszüntetett határőrvidékről, főképp Arad környékéről származtak. Az 1770-es években itt is vándormozgalmat jegyeztek fel a korabeli dokumentumok; több szerb család délebbre, a bánási határőrvidékekre költözött.⁴¹ A falu a vándormozgalmaktól függetlenül megőrizte szerb arculatát, és 1774-ben a Nagyikindai kiváltságos kerület települése lett.

Reiszig Ede – 1912-ben – az alábbiakat jegyezte le Karlováról: „Karlova, a Tisza mentén fekvő nagyközség. Házainak száma 1 115, lakosaié 5 555, akik 182 magyar kivételével szerbajkúak és görögkeleti vallásúak. Postája, távírója és vasúti állomása helyben van.”⁴⁴

A helység nevét – 1918-ban – lecserélték, és Dragutin Ristićről kapta a Dragutinovo nevet. Dragutin Ristić ezredes szerb seregével a településre bevonulva birtokba vette azt a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság javára. A szerbek hálából nevezték el róla a falut. A hála azonban nem tartott sokáig, illetve idővel a „politikai beállítottság” is megváltozott, mivel a második világháború után, 1946-ban Karlovát (Dragutinovo)

Karlova (Károlyháza) nagyközség hitfelekezeti/vallási adatai (1880–1910)

Népszámlálás	Hitfelekezet/vallás						
	Összesen	Római katolikus	Ortodox	Ágostai hitvallású evangélikus	Református	Izraelita	Egyéb
1880	4051	86	3922	–	–	43	–
1890	4704	111	4543	–	–	49	1
1900	4933	107	4793	–	6	26	1
1910	5503	198	5284	–	–	18	3

Megjegyzés: Az 1880. és az 1890. évi népszámlálás a hitfelekezetre, az 1900. és 1910. évi népszámlálás a vallásra kérdezett rá. Forrás: Népszámlálás (1880) 1882, 307. p.; Helységnévtár 1892, 610. p.; Népszámlálás (1900) 1902, 368–369. pp.; Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

és a szomszédos – jelentősebb magyar népességgel is rendelkező – Beodrát közigazgatásilag egyesítették. Ekkor Karlova (Dragutinovo) és Beodra a Novo Miloševo nevet vette fel, Miloš Popov Klima szerb partizán, nemzeti hős után, aki Dragutinovóban született, és a második világháborúban a németek és a magyarok ellen harcolt.⁴⁷

Karlova jobbára szerbek által lakott település volt, akik a szerb pravoszláv egyházhoz tartoztak. Hatalmas, „hagymasípkás” ortodox templomukat egy régebbi – 18. századi – templom helyén építették fel 1842-ben, és a szent ark-

angyalok (Szent Gábor) – (Сабора Светих Арханђела/Sabora Svetih Arhangela) tiszteletére szentelték fel. A templom műemlékvédelem alatt áll. Ikonosztáza az 1850-es évekből való. Ünnepnapját – az ortodox liturgia szerint – július 26-án tartják.⁴⁸

A faluban élt egy kisebb római katolikus közösség is. A karlovai római katolikus hívek a közeli beodrai Szent Mária Magdolna (Hl. Maria Magdalena) tiszteletére felszentelt templomba jártak szentmisére. A szerb pravoszláv hívek számára mindkét faluban állt – és napjainkban is áll – egy-egy szerb ortodox templom.

¹ Közvetlenül a trianoni békeszerződés aláírását (1920. június 4.) megelőzően a Magyar Szent Korona Országainak területe 325 411 km²-t tett ki. A legnagyobb „alkotóelem”, a Magyar Királyság területe 282 849 km² kiterjedésű volt. A Magyar Királyság 63 vármegyét és 26 törvényhatósági jogú várost ölelt fel. A második alkotórész a Magyar Szent Korona Országainak sorában Horvát-Szlavónország volt. Területe 42 541 km²-t tett ki. Területén nyolc vármegye és négy törvényhatósági jogú város helyezkedett el. A harmadik „közjogi alkotóelem” a „Corpus Separatum”, vagyis „Fiume város és kerülete” volt. Ezt a 21 km² kiterjedésű, speciális jogállású közigazgatási egységet szokták a „laikusok” tévesen a 64. magyar vármegyének tekinteni. EDELÉNYI-SZABÓ DÉNES: *Magyarország közjogi alkotórészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai. Különlenyomat a „Magyar Statisztikai Szemle” 1928. (VI.) évfolyamából.* Hornyánszky Viktor Részvénytársaság. Magyar Királyi Udvari Könyvnyomda, Budapest, 1928. 5. p.

² Ha a vármegyék és a hozzájuk kötődő törvényhatósági jogú városok területét összesítenénk – habár nem szokás –, akkor Torontál vármegye az ötödik helyre szorulna vissza a képzeletbeli rangsorban. Ennek oka, hogy a szomszédos Bács-Bodrog vármegye (8834 km²) és a hozzá egykoron kötődött négy törvényhatósági jogú város – Baja, 87 km²; Szabadka (Суботица/Subotica), 974 km²; Újvidék (Нови Сад/Novi Sad), 159 km²; illetve Zombor (Сомбор/Sombor), 308 km²; összesen 1528 km² – együttes területe (10 362 km²) meghaladta Torontál vármegye és Pancsova „összevont” területi adatát (10 016 km²). *A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Községek és népesebb puszták, telepek szerint.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 12–13., 182–183. pp. (A továbbiakban: Népszámlálás [1910] 1912)

³ A térképen szereplő „Jugoszlávia” kifejezés csak 1929. október 3-án lett hivatalosan az ország neve. Addig a délszláv államot Szerb–Horvát–Szlóven Királyságnak hívták. JUHÁSZ JÓZSEF: *Volt egyszer egy Jugoszlávia. A délszláv állam története.* Aula Kiadó, Budapest, 1999. 59., 335., 337. pp.

⁴ A történelmi Torontál vármegye a trianoni békeszerződésig fennálló 14 járását 1877/1878-ban állították fel, miután a katonai határőrvidék bizonyos részeit, majd a Nagyikindai kiváltságos kerület területét olvasztotta magába a „tekintetes” vármegye. A két utolsóként (1878-ban) létrehozott járások az Alibunári és a Párdányi járások voltak. HARASZTHY LAJOS: *Torontál vármegye története 1867-től.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 488. p.

⁵ Helységnévtár 1892, 610. p.

⁶ FÉNYES ELEK: *Magyar országnak 's a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben. IV. kötet.* Trattner-Károlyi Tulajdona. Pest, 1839. 391. p. (A továbbiakban: FÉNYES (IV. kötet) 1839); FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. I. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 16. p. (A továbbiakban: FÉNYES [I. kötet] 1851)

⁷ Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.

⁸ Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

⁹ FÉNYES (IV. kötet) 1839, 391. p.; FÉNYES (I. kötet) 1851, 132. p.

¹⁰ Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.

¹¹ Az egyéb kategóriánál az érték a beszélni nem tudó népességet jelölte.

¹² Az 1890. évi magyar népszámlálás idején még „Tarras” volt a falu megnevezése.

¹³ Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.

¹⁴ Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette. A Törökbecsei járás esetében az első érték (64 fő) az egyéb hazai (50 fő) és az egyéb külföldi (14 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.

¹⁵ Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

¹⁶ Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

¹⁷ Népszámlálás (1910) 1912, 370–371. pp.

¹⁸ Népszámlálás (1910) 1912, 371. p.

¹⁹ *Franyova.* VÁLYI ANDRÁS: *Magyar országnak leírása. I. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1796. Arcanum Kéziratkönyvtár: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyos-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/1-kotet-81A16/f-82750/franyova-82863/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

²⁰ FÉNYES (IV. kötet) 1839, 388. p.; FÉNYES ELEK: *Magyarország geographiai szótára. II. kötet.* Nyomtatott Kozma Vazulnál. Pest, 1851. 24. p. (A továbbiakban: FÉNYES (II. kötet) 1851)

²¹ REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei.* In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.* Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912. 29. p. (A továbbiakban: REISZIG 1912)

²² Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.

²³ Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette. Aracs (Vrányova) esetében az egyéb anyanyelvűekre vonatkozó adatoknál az első érték (5 fő) alatt „egyéb hazai nyelvű” személyeket kell érteni.

²⁴ SZEKERES ISTVÁN GELLÉRT: *Templomok és kápolnák.* Bánáti Újság. LXI. évfolyam, 18. szám. 2006. május 3. Hét Nap: <https://hetnap.rs/cikk/Templomok-es-kapolnak-2148.html> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

²⁵ ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskerekeli Egyházmegye történetéhez.* Logos Kiadó, Tóthfalva, 1993. 196–197. pp. (A továbbiakban: ERŐS 1993); JUHÁSZ KÁLMÁN: A csanádi püspökség története. Alapításától a tatárjárásig (1030–1242). In: Eperjessy Kálmán – Barna János (szerk.): *Csanádvármegyei Könyvtár 19–20.* Kiadja Csanád Vármegye Közönsége, Makó, 1930. 94. p.

²⁶ Општина Нови Бечеј: <https://www.novibecej.rs/index.php/turizam/istorija/369-istorija-novibecej> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

²⁷ BÁRÁNY ÁGOSTON: *Torontál vármegye' hajdana.* A Magyar Kir. Egyetem' Betűivel. Buda, 1845. 65. p.

²⁸ REISZIG 1912, 24–25. pp.

²⁹ REISZIG 1912, 24–25. pp.

³⁰ *Beodra.* VÁLYI ANDRÁS: *Magyar országnak leírása. I. kötet.* A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1796. Arcanum Kéziratkönyvtár: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyos-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/1-kotet-81A16/b-81BDC/beodra-81E6B/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

³¹ FÉNYES (I. kötet) 1851, 116–117. pp.; FÉNYES (IV. kötet) 1839, 387. p.

³² A karátsonyfalvi és beodrai Karátsonyi család történeti honlapja: <http://www.karatsonyi.hu/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

³³ TÓTH LÍVIA: *A beodrai Karátsonyi-kastély.* Hét Nap. LXVII. évfolyam, 38. szám. 2012. szeptember 19. Hét Nap: <http://hetnap.rs/cikk/A-beodrai-Karatsonyi-kastely-12462.html> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

³⁴ ZÁHONYI DEZSŐ: *Dicső múltról mesélő délvidéki kastélyok – Így pusztították történelmi hagyatékunk.* 2016. május 3. Délhír. A pozitív visszacsatolás: <https://delhir.info/2016/05/03/dics-multrol-mesel-delvideki-kastelyok-igy-pusztitottak-seink-hagyatekat/> (Letöltés ideje: 2016. július 14.)

- ³⁵ Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.
- ³⁶ Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette. Beodra esetében az első érték (14 fő) az egyéb hazai (13 fő) és az egyéb külföldi (1 fő) anyanyelvűek adataiból tevődött össze.
- ³⁷ REISZIG 1912, 24–25. pp.
- ³⁸ ERŐS 1993, 203–207. pp.; *Beodra*. Központi esperesség. Nagybecskerekeli Egyházmegye (Dioecesis Zrenianensis): <http://www.catholic-zr.org.rs/beodra/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)
- ³⁹ Беодрa. Српска Православна Епархија банатска (Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság): <http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novobecejsko-namesnistvo/beodra/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)
- ⁴⁰ III. (Habsburg) Károly magyar és – II. Károly néven – cseh király, valamint VI. Károly néven német-római császár egyike volt a három nagy 18. századi uralkodónak, aki a történelmi Magyarország kihalt területeinek újraneépítését elrendelte. Lánya és utódja, Mária Terézia magyar királynő (1740–1780), valamint annak fia, II. József, a „kalapos király” (1780–1790) folytatták az általa megkezdett munkát. Különösen jelentős szerepe volt a három uralkodónak a Bánság, így a torontái részek újraneépítésében. GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok a Bánság területén, különös tekintettel a 18. századi betelepítésekre*. In: Katona Tamás – Kovacsicsné Nagy Katalin – Laczka Éva Zita (szerk.): Vavró István, a tudós és pedagógus. Ünnepi kötet dr. Vavró István professzor 80. születésnapjára. Magyar Statisztikai Társaság – Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2016. 32. p.
- ⁴¹ REISZIG 1912, 60. p.
- ⁴² *Karlova*. VÁLYI ANDRÁS: *Magyar országnak leírása. II. kötet*. A Királyi Universitásnak betűivel. Buda, 1799. Arcanum Kéziratkönyvtár: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/ValyiFenyos-orszagleirasok-81A15/valyi-andras-magyar-orszagnak-leirasa-87F85/2-kotet-828BA/k-82FAA/karlova-83095/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)
- ⁴³ FÉNYES (II. kötet) 1851, 181. p.; FÉNYES (IV. kötet) 1839, 389–390. pp.
- ⁴⁴ REISZIG 1912, 60. p.
- ⁴⁵ Az 1880. évi magyar népszámlálás még együtt közölte a horvátokra és a szerbekre vonatkozó anyanyelvi adatokat „horvát-szerb” megjelölés alatt.
- ⁴⁶ Az egyéb kategóriánál az első érték az egyéb anyanyelvűeket, a második pedig a beszélni nem tudó népességet jelentette. Karlova esetében az egyéb anyanyelvűekre vonatkozó adatoknál az első érték (6 fő) alatt „egyéb hazai nyelvű” személyeket kell érteni.
- ⁴⁷ *Karlowo*. Banat. Donauschwaben Villages Helping Hands: <https://banat.dvvh.org/villages/karlowo/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)
- ⁴⁸ Ново Милошево (Драгутиново). Српска Православна Епархија банатска (Bánáti Szerb Ortodox Helytartóság): <http://www.eparhijabanatska.rs/parohije/novobecejsko-namesnistvo/novo-milosevo-dragutinovo/> (Letöltés ideje: 2026. január 14.)

Írókával díszített, festett hímes tojások a Kárpát-medencéből